

ISSN 2181-5291

PSIXOLOGIYA

ILMIY JURNAL

НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ

SCIENTIFIC JOURNAL

Maxsus son 3/1, 2019

www.psixologiyabuxdu.uz

Мундарижа * Содержание * Content

5

БОШ МУҲАРРИР МИНБАРИ

6

Исломов З.М.

Ислом манбаларида шахс психологияси хусусиятлари

Psychological properties of personality in Islamic sources

8

Умаров Б.М.

Вояга етмаган жиноятчи шахси типологиясининг психологик хусусиятлари

Psychological characteristics of the personality of the juvenile offender

14

Расулова З.А.

Қалин бериш одамининг яшовчанлик сирини: этнопсихологик таҳлил

The secret of qalin survivability: ethnopsychological analysis

25

Мирқосимова М.М.

Замонавий таълим тамойиллари ва ўқитиш технологиялари

Modern principles of education and teaching technologies

32

Касимова З.Х.

Педагогларда таълим менежерига хос креативлик сифатларини ривожлантириш йўллари

Ways of development creative abilities by teachers inherent in education manager

37

Назаров А.С.

Бошқарув фаолиятида қарорлар қабул қилишнинг психологик жиҳатлари

Psychological features of decision-making management activities

45

Жаббор А.М.

Талабалар томонидан диний матнлар тафқири қилишнинг психологик хусусиятлари

Psychological features of interpretation of religious texts by students

49

Эргашев П.С.

Основные направления научных исследований отдела «Психологии религии и духовности» американской психологической ассоциации: аналитический дайджест

The main directions of scientific researches of the division "Psychology of religion and spirituality" of American psychological association: an analytical digest

56

Умаров Б.М., Маратов Т.Г.

Талаба ёшлар социал интеллектининг озиғи хос хусусиятлари

Particular qualities of student youth social intelligence

60

Насимджанова М.М.

Шахсда инкультурация жараёнининг этнопсихологик хусусиятлари

Ethnopsychological features of the process of person inculturation

66

Тойирова Л.И.

Эгизакларни ижтимоий-психологик хусусиятларига кўра бир-биридан фарқлаш

Differentiation of twins by socio-psychological characteristics

72

Расулова Н.Т.

Ёш оилалар репродуктив маданиятининг шаклланиши ва такомиллашувига оид ёндашувлар

Approaches to the formation and improvement of the reproductive culture of young families

Umarov Bahriddin Mengboyevich,
O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi "Din psixologiyasi va pedagogika" kafedrası professori, psixol.f.d.,

Maratov Temur G'ayrat o'g'li,
Chirchiq davlat pedagogika instituti "Psixologiya" kafedrası o'qituvchisi

TALABA YOSHLAR SOTSIAL INTELEKTNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

Annotatsiya: Mazkur maqolada intellekt va sotsial intellektning o'ziga xosligi tahlil qilingan. Shuningdek, sotsial intellektga ta'sir qiluvchi omillar keltirib o'tilgan va amaliy jihatdan ifodalash uchun talabalar misolida sotsial intellektning psixologik xususiyatlari tekshirilgan.

Kalit so'zlar: talabalar, intellekt, sotsial intellekt, psixologik xususiyat, qobiliyat, tushunish.

Аннотация: В данной статье анализируются особенности интеллектуального и социального интеллекта. Он также исследовал психологические характеристики социального интеллекта в случае студентов, чтобы проиллюстрировать практические и практические последствия социального интеллекта.

Ключевые слова: студенты, интеллект, социальный интеллект, психологические особенности, способность, понимание.

Abstract: This article analyzes the features of intellectual and social intelligence. He also examined the psychological characteristics of social intelligence in the case of students to illustrate the practical and practical consequences of social intelligence.

Key words: students, intelligence, social intelligence, psychological trait, ability, understanding.

Mavzuning dolzarbligi. Hozirgi davrda psixologiya fani shaxsning qobiliyati, aqliy salohiyati, intellektual faoliyati va aqliy koeffisientiga, shu bilan bir qatorda u bilan chambarchas bog'liq bo'lgan individual rivojlanish ko'rinishlarining nazariy asoslari va amaliy vositalarini belgilab beruvchi mexanizmlar ishlab chiqilgan. Aqliy rivojlanishning markaziy masalasi-aynan shaxsning yosh xususiyatlari taraqqiyotining yosh davrlariga ko'ra, ta'lim-tarbiya ta'sirida o'zgarishi va rivojlanishi mumkin. Hozirgi zamon psixologiyasi taraqqiyotining bu murakkab mahsul subyektning ichki kognitiv tuzilishini tashkil etish imkonini beradi. Talabalik davrining eng muhim xususiyatlaridan biri ilmiy-ijodiy faoliyatini jadal sur'atlar bilan ro'yobga chiqishidir [1: 105].

Sotsial intellekt – bu odamlarni o'zaro tushunish va ular bilan munosabatlarga kirishish qobiliyati sanaladi. Shuningdek, sotsial intellekt insonlar bir-birlari bilan o'zaro munosabatlarga kirishganda, qay tarzda xatti-harakatlarni amalga oshirishi, boshqa shaxsda sodir bo'layotgan ichki va tashqi kechinmalarni anglay olishi va empatiyaning aks etish kerakligini ko'rsatib beruvchi qobiliyat ham tushuniladi. Sotsial intellektni atrofimizda bo'layotgan voqea va hodisalarning insonga ta'siri va ularga nisbatan ko'rsatuvchi umumlashgan javobi deb ham aytish mumkin. Sotsial intellektning asosiy xususiyatlaridan biri-odamlarni to'g'ri baholay olishi, ularning xulq-atvorini to'g'ri talqin eta olishi va dastlabki u haqda bildirilgan fikridan farqli o'laroq, oddiy intellektdan farqlanib turadi [2: 15].

Ko'p yillar davomida kuzatilgan natijalar shuni ko'rsatadiki, ko'pgina intellektual faolligi yuqori va qobiliyatli shaxslar sotsial hayotga kirib borishda juda ko'p to'siqlarga duch kelishadi va buning natijasida ularda vaziyatni to'g'ri baholay olish ko'nikmasi vujudga keladi deb ta'kidlaydi [3: 26].

Sotsial intellektning o'zi shaxsda kechuvchi mustaqil hodisami? degan savolga Amerikalik psixolog Edvard Torndayk uni oddiy intellektdan farqli deya tushuntirishga harakat qiladi. Ko'plab psixologlar sotsial intellektni akademik va formal intellekt qobiliyatlaridan farq qiluvchi mental qobiliyatlarning mustaqil guruhi sifatida ta'kidlaydilar. Shu jihatdan olib qaralganda sotsial intellektning vazifasi quyidagilarni tashkil etadi [4: 6]:

- har xil sharoitlarda adekvatlikni va moslashuvchanlikni ta'minlash;
- shaxslararo munosabatlardagi voqealarni rejalashtirish va ularni rivojlanishini prognoz qilish;
- motivatsion funktsiya;

- ijtimoiy raqobatbardoshlikni kengaytirish;
- o'z-o'zini anglash, o'z-o'zini shakllantirish, o'z-o'ziga saboq berish va o'zgalarni tushuna olish.

Sotsial intellektning asosiy vazifalaridan yana biri – bu uzoq muddatli o'zaro munosabatlarni shakllantirishdan iborat. O'zaro munosabatlarning darajasi va xarakterini tushungan holda kelajakda bir-biriga ijobiy ta'sir o'tkazish va munosabatlarni mustahkamlash kabi vazifalardan tashkil topadi. Sotsial intellekt muayyan vaqt uchun asab-psixik holatni, ijtimoiy muhit omillarini va ijtimoiy munosabatlarning qanchalar muvaffaqiyatlilikini aniqlaydi, shuningdek uni energiyani talab qiluvchi, emotsional zo'riqish, stress noqulayliklari va favqulotdagi holatlarda hamda shaxs inqirozi holatlarida saqlash imkoniyatini beradi. Sotsial intellektning favqulotda yuz beradigan inqirozlar, uzoq cho'ziladigan stresslar, o'z-o'ziga bo'lgan hurmatni tushunib yetishi holatlarida yordam beruvchi mobilizatsion funksiyasi juda muhim hisoblanadi. Sotsial intellekt insonlar o'rtasidagi munosabatlarda sodir bo'ladigan xodisalarni prognoz qilish va ularga tayyor turish imkoniyatini beradi hamda psixologik zo'riqishlarga bo'lgan bardoshni mustahkamlaydi.

Ayniqsa, intellektual salohiyat muhim ahamiyat kasb etadi. Bu esa shaxsning intellekti bilan bir qatorda sotsial intellekti ham ijtimoiylashuv jarayonida, kasbiy yo'nalganligi va motivatsiyasi shakllanishida, o'zga kishilarni tushuna olishi va ular bilan munosabatlarni teng huquqli yo'lga qo'yishida va shaxslararo munosabatlarga kirishish jarayonida kuzatilishi mumkin.

Jahon psixologiyasida intellektni o'rganishga o'tgan asrning oxirlaridan jiddiy e'tibor bera boshlangan. Mazkur muammoni tadqiq etishda fransuz psixologi A.Bine intellektni jahon maydoniga olib chiqdi va u o'z g'oyasini amaliyotda sinash uchun shogirdi T.Simon bilan bolalar intellektining rivojlanish darajasini o'lchash uchun psixologik testlarni ishlab chiqdilar. Intellekt strukturasini aniqlash Amerikalik olim Spirmen individ xulq-atvoridan kelib chiqib intellektning bosh omilini ajratib uni „G“ faktor deb atadi. Mashxur olim Terstoun esa statistik metodlar yordamida umumiy intellektning turli xil tomonlarini tadqiq qildi. Shu bilan bir qatorda sotsial intellektni ham jahon psixologiyasida o'rganish va rivojlantirish usullariga alohida e'tibor qaratildi.

1960-yillarda sotsial bilish va kommunikativ kompetentlikka oid ilk ishlar paydo bo'la boshlandi. Sotsial intellektni o'lchashga mo'ljallangan birinchi ishonchli testni J.Gilford yaratgan. 80-yillarda D.Kiting, M.Ford, M.Tisak ishlarini ham ko'rishimiz mumkin. N.Kentor sotsial intellektni tadqiqotlari davomida kognitiv kompetentlikka tenglashtiradi. Bundan tashqari sotsial intellektga doir qator izlanishlar mavjudki, bularni D.Veksler, J.Gilford, O.Jon, S.Kosmitskiy, G.Ollport, N.Kentor, E.Torndayk, A.A.Bodalev, V.N.Drujinin, Y.N.Emilyanov, M.L.Kubishkina, D.V.Ushakov va boshqalarni tadqiqotlarida ko'rishimiz mumkin. Tadqiqotning maqsadi. Talabalar sotsial intellektining o'ziga xos xususiyatlarini o'rganish. Tadqiqot predmeti. Talaba yoshlar sotsial intellektining o'ziga xos xususiyatlarini yoritish jarayoni. Tadqiqotning obyekti. O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi-Psichologiya (Din sotsiopsichologiya) va Jahon iqtisodiyoti va Xalqaro iqtisodiy munosabatlar ta'lim yo'nalishida tahsil oluvchi 40 – nafar talabalar jalb etildi.

Metodika. Tadqiqotimizda talaba yoshlar sotsial intellektining o'ziga xos xususiyatlarini o'rganish uchun J. Gilfordning „Sotsial intellektni o'rganish“ metodikasidan foydalandik.

Empirik tahlil. Sotsial intellektning sof va tabiiylik holati shaxs aqliy qobiliyatining umumiy mahsuli sanaladi. Biz tadqiqotimizni amalga oshirishda oliy ta'lim tizimida tahsil oluvchi o'spirin yoshdagi talabalarni tanlab oldik. Tadqiqot davomida nafaqat talabalarining kasbiy yo'nalishlari va yosh xususiyatlariga, balki ularning jins xususiyatlariga ham e'tiborimizni qaratdik. Quyida tadqiqot natijalari tahlili xususida so'z boradi. 1-jadvalda Psichologiya ta'lim yo'nalishi talabalari sotsial intellektining o'ziga xosligini o'rganishning umumiy ko'rsatkichlari keltiriladi.

Talabalar sotsial intellekti ko'rsatkichlarining umumiy natijasiga ko'ra, „Psichologiya ta'lim yo'nalishi“ talabalarining „Muloqot ishtirokchisining xissiyoti, fikri va niyatlarini tushunish“ qobiliyati bo'yicha ko'rsatkichlari 3,55 ga teng ko'rsatkichni belgiladi. Bu esa inson xulq – atvorini anglashga o'rtachadan yuqori qobiliyatga ega ekanligini anglatadi. Ular ta'lim jarayonida o'qituvchilar, rahbariyat, talabalar, hamkasblari va atrofidagi insonlar bilan bevosita muomala va muloqot masalalarini yaxshi olib borishi va xulq – atvor meyorlariga amal qilishi va natija qay tarzda tugallanish oqibatini oldindan ko'ra bilish qobiliyati orqali shakllantirganlar. Bu esa ularning muomaladagi real vaziyatdan kelib chiqib, uning nima bilan yakunlanishini baholay olishi, ba'zan odamlar bilan kutilmagan, notipik holatlarda xatti – harakatlarni prognoz qilishda yanglishishlari ham

mumkinligi, ammo ular oldilariga qo'ygan maqsadga erishishida o'z rejalarini puxta ishlab chiqa olishligini anglatadi.

Jadval № 1.

**Psixologiya yo'nalishi talabalari sotsial intellekti umumiy natijalari
(Student-t mezoni bo'yicha)**

	Shkalalar	X	σ
1	Muloqot ishtirokchisining xissiyoti, fikri va niyatlarini tushunish	3,55	0,51
2	Noverbal xulq – atvorni tushunish	3,40	0,59
3	Verbal ekspressiyani tushunish	2,95	0,51
4	Shaxslararo o'zaro tasirlashuvni tahlil etish	2,60	0,50
5	Umumiy ko'rsatkich	2,95	0,22

Talabalarining „Noverbal xulq-atvorni tushunish“ bo'yicha ko'rsatkichi 3,40 esa ularni shaxslararo munosabatlarni yaxshi anglashi, insonlar bilan bo'lgan murakkab va qiyin vaziyatlarni tahlil eta olish qobiliyatga egaligi, muloqot ishtirokchisining kechinmalari, maqsadi va holatlarini mantiqan tushunish qobiliyati va noverbal tarzda kechishi, atrofida qilarni imo -ishorasiga ko'ra to'g'ri baholay olish qobiliyatini o'stirishga imkoniyati borligini ko'rsatmoqda. Bu esa noverbal xulq-atvorning sezgirligi oshishi va boshqalarni tushunishga imkon beradi.

Talabalarining „Verbal ekspressiyani tushunish“ bo'yicha umumiy ko'rsatkichi 2,95 ni tashkil etishi boshqa subtest natijalariga ko'ra ozroq quyi ko'rinish olganligini ko'rsatadi. Lekin shunga qaramasdan standart ball ko'rsatkichiga ko'ra shaxslararo munosabat xarakteriga ko'ra bir – biri bilan suhbatlashadigan insonlarni tez va yaxshi tushunishga moyilligi, o'zaro hamkorlik jarayonida va muomalasida insonlarning bir-biriga ko'rsatadigan o'zaro aloqalarini aks ettirishga egaligi va muloqot jarayonida har qanday insonlar bilan til topishib ketishga imkoniyatlari borligini ko'rsatmoqda.

To'rtinchi shkala „Shaxslararo o'zaro ta'sirlashuvni tahlil etish“ bo'yicha 2,60 qiymatga ega bo'ldi. Bu subtest natijalari xulq-atvorning meyordagi qobiliyatning quyi darajasini ko'rsatsa-da, lekin shaxslararo vaziyatni yaxshi anglashga qobiliyatlikni bildiradi. Shu bilan bir qatorda insonlar orasidagi murakkab vaziyatlarni tahlil eta olishi, ularni rivojlanishini mantiqan tushuna olishi va murakkab vaziyatlarni muloqot ishtirokchilarining ishtirokiga qarab baholay olish imkoniyati borligini ko'rsatmoqda.

Psixologiya ta'lim yo'nalishida tahsil oluvchi talabalarining to'rtta subtest bo'yicha umumiy o'rtacha ko'rsatkichi 2,95 ni tashkil etidi. Bu ko'rsatkich 3 subtest bilan bir xil natijani aks ettirdi. Psixologiya yo'nalishi talabalarining umumiy sotsial intellekt ko'rsatkichi, sotsial intellektning meyoriy ko'rsatkichiga ko'ra o'rtacha sotsial intellekt ya'ni meyorda ekanligini ko'rsatib berdi. Bu esa shaxslar bilan muloqot jarayonini amalga oshirishda ularning hissiy kechinmalari, holatlari va vaziyatlarini to'g'ri anglash va tushunish qobiliyatining me'yorda ekanligidan dalolat beradi.

Talabalar sotsial intellektining umumiy ko'rsatkichlariga ko'ra „Jahon iqtisodiyoti va Xalqaro iqtisodiy munosabatlar ta'lim yo'nalishi“da tahsil oluvchi talabalarining birinchi subtest, ya'ni „Muloqot ishtirokchisining xissiyoti, fikri va niyatlarini tushunish“ qobiliyati ko'rsatkichlari 3,05 ni ko'rsatdi. Bu esa standart ballga ko'ra ular xulq-atvorning o'rtachadan meyordagi qobiliyatga ega ekanligini belgiladi. Ular ta'lim jarayonida o'qish faoliyati bilan birga o'qituvchilar, jamoa, talabalar va atrofida shaxslar bilan ijtimoiy munosabatlarga kirishish jarayoni, muloqot hamda muomala munosabatlarini tekis ketishini ta'minlay olishi o'rta darajada ekanligini ko'rsatmoqda.

Jadval № 2.
umumiy natijalari (Styudent-t mezoni bo'yicha)

№	Shkalalar	X	σ
1	Muloqot ishtirokchisining xissiyoti, fikri va niyatlarini tushunish	3,05	0,68
2	Noverbal xulq – atvorni tushunish	2,85	0,58
3	Verbal ekspressiyani tushunish	2,30	0,80
4	Shaxslararo o'zaro tasirlashuvni tahlil etish	2,45	0,51
5	Umumiy ko'rsatkich	2,40	0,50

Bu holatlar ularda xulq-atvor oqibatlarini oldindan ko'ra olish va boshqalar haqida tez mulohaza chiqarish biroz qiyinchilik tug'dirishi, lekin muomaladagi real vaziyatlardan kelib chiqib, uning nima bilan yakunlanishini baholay olishiga imkoniyati borligini ko'rsatmoqda. Ular ba'zan odamlar bilan kutilmagan, notipik holatlarda xatti-harakatlarni prognoz qilishda yanglishishlari mumkinligi, ammo qo'yilgan maqsadga erisha olish imkoniyati borligi va o'stirishga egaligini belgilamoqda.

Talabalarining „Noverbal xulq-atvorni tushunish“ bo'yicha o'rtacha ko'rsatkichlari 2,85 ni ko'rsatishi standart ball bo'yicha xulq-atvorni o'rtacha meyorda qobiliyatga yaqin ekanligini ko'rsatmoqda. Ular shaxslararo munosabatga kirishishda suhbatdoshlarining kechinmalarini, maqsadi va holatlarini mantiqan tushunish murakkabroq kechishini anglatmoqda. Shu bilan bir qatorda noverbal harakatlarni yaxshi anglamasliklari oqibatida so'zlarni tushunishi qiyin kechishi, lekin noverbal xulq-atvorning sezgirligini oshirishi va o'stirishi, boshqalarni tushunishiga imkoniyati borligini ko'rsatmoqda.

Talabalarining „Verbal ekspressiyani tushunish“ bo'yicha ko'rsatkichi 2,30 ni ko'rsatishi, inson xulq-atvorini anglashga o'rtachadan past qobiliyatga ega ekanligini ko'rsatmoqda. Bu esa ularda suhbatdoshi bilan bo'ladigan muloqot jarayonining har xil vaziyatlarini ham bir hilda qabul qilishga moyilligi borligi, muloqotdagi sheriklarini gapini tushunishga qiynalishi va noo'rin gapirib qo'yish hollari borligini ko'rsatmoqda.

To'rtinchi subtest bo'yicha ya'ni „Shaxslararo o'zaro ta'sirlashuvni tahlil etish“ bo'yicha 2,45 ni tashkil etmoqda. Bu ham standart ball bo'yicha xulq-atvorning o'rtachadan quyiyoq ekanligini ko'rsatadi. Ular shaxslararo munosabat masalalarini va shaxslararo o'zaro ta'sirlashuvni tahlil qilish qiyin ekanligini va shu bilan bir qatorda insonlar orasidagi o'zaro ya'ni oilada, ishda, jamoada va do'stona munosabatlarda moslashish qiyinroq kechishini anglatmoqda.

Jahon iqtisodiyoti va Xalqaro iqtisodiy munosabatlar yo'nalishi talabalarining to'rtta subtest bo'yicha umumiy ko'rsatkichi 2,40 ni tashkil qilmoqda. Bu esa ularda o'rtachadan past sotsial intellekt ya'ni o'rtacha kuchsiz ekanligini ko'rsatmoqda. Umumiy ko'rsatkichga ko'ra ular shaxslararo munosabatga kirishishda boshqalarning hissiy kechinmalari, emotsional holatlari va xatti – harakatlarini tushunish qobiliyati o'rtacha kuchsiz ekanligini anglatadi.

Xulosa. Psixologiya yo'nalishida tahsil oluvchi talabalar sotsial intellekti „inson-inson“ tipi sohasidagi kasblarda psixologlar ham faoliyat yuritishi ya'ni yangi kasbiy sharoitda bu kasbni ular egallashlari bilan belgilanishi, Iqtisodiyot yo'nalishi talabalarida esa yangi kasbiy sharoitlarda boshqa motivatsion jabhalarda faoliyat yuritishi bilan belgilanishi mumkin. Psixologiya yo'nalishi talabalar ko'rsatkichi gomogen tipdagi guruhga, Iqtisodiyot yo'nalishi talabalar ko'rsatkichi esa getrogen guruhga yaqinligini ko'rsatdi. Talabalar sotsial intellekti ulardagi umumiy intellekt va shaxslilik xususiyatlari bilan hamohang tarzda rivojlanishi, ularning shaxsiy kamolotini o'sishiga yordam berishi mumkin.

Adabiyotlar:

1. Karimov I.A. Inson, uning huquq va erkinliklari oliy qadriyat. – Toshkent: O'zbekiston, 2006. – 105 b.
2. Kaylene C. Social-intelligence. – California: California state university, 2010. – 265 p.
3. Шарафутдинова X.F. Аклий қобилият психокоррекцияси. – Тошкент: Соғлом авлод учун, 2006. – 124 б.
4. Шарафутдинова X.F. Аклий қобилият диагностикаси ва психокоррекцияси. – Тошкент: Ўзбекистон, 2002. – 116 б.

*Насимджанова Махсума Мажидовна,
Ўзбекистон халқаро ислом академияси "Дин психологияси ва педагогика"
кафедраси ўқитувчиси*

ШАХСДА ИНКУЛЬТУРАЦИЯ ЖАРАЁНИНИНГ ЭТНОПСИХОЛОГИК ХУСУСИЯТЛАРИ

Аннотация: Мақолада шахсда инкультурация жараёнининг кечиши респондентларда ўтказилган Дж. Финнининг этник айнанликни ўлчаш методикаси ҳамда Г.У.Солдатова ва С.В.Рыжкова томонидан ишлаб чиқилган "Маданий қадриятлар дифференциали" методикалари натижаларини таҳлил қилиш асосида очиб берилган.

Калит сўзлар: инкультурация, социализация, шахс, мадания, ижодкор шахс, миллий мансублик.

Аннотация: В статье анализируется процесс инкультурации личности по результатам проведенных исследований на респондентах с помощью методики этнической идентификации П.Финни и методики «Культурно-ценностный дифференциал» разработанной Г.У.Солдатовой и С.В.Рыжковой.

Ключевые слова: инкультурация, социализация, личность, культура, творческая личность, национальная принадлежность.

Abstract: The article analyzes the process of personal inculturation according to the results of studies on respondents using the method of ethnic identification of P. Finney and the methodology "Cultural-value differential" developed by G.U. Soldatova and S.V. Ryzhkova.

Key words: inculturation, socialization, personality, culture, creative person, national affiliation.

Мавзунинг долзарблиги. Ҳозирги даврда миллий тикланиш мафкураси шаклланаётган жамиятда маънавий-ахлоқий муҳит соғломлашаётган, миллий қадриятлар, инсон ҳуқуқи ва эрки тикланаётган, иқтисодий куч-қуввати намоён бўлаётган бир шароитда баркамол инсон деганда шундай ижтимоий-сиёсий, маънавий-ахлоқий ҳислатлар мажмуини мужассамлаштирган, жамиятда ўзлигини ва ўз қобилиятини ҳар томонлама намоён эта оладиган, маърифатли, дунёвий билимларни мукамал эгаллаган, ақлан етук, ахлоқан пок, жисмонан соғлом, ҳаёт гузалликларини ҳис эта оладиган эркин ижодкор шахс тушунилади.

Халқимизнинг миллий онги, миллий ғурури ўсиб, маънавий дунёси кундан-кун бойиб бормоқда. Бу эса мустақил давлатимизнинг маънавий асосини янада мустаҳкамлашга имконият яратмоқда. Бугунги кунда эркин фуқаро маънавиятини, озод шахсни шакллантириш масаласи олдимизда турган энг долзарб вазифадир.

М.В. Живогляд (2007) инсоннинг ўз маданиятига кириш жараёнини этник ижтимоийлашув ёки инкультурация терминлари билан изоҳлайди. Этник ижтимоийлашув деганда у этнос менталитетининг инсонга таъсирини, унинг ўз халқи анъаналари, тарихи, маданияти, она тилисини ўзлаштириб бориши ва бу жараён давомида ўзининг миллий мансублигини англашини назарда тутди.